

Marko Kravos

KRATKI ČASI

V KOROMANDIJO

Samo najmlajšemu sinu, tistemu, ki je najbolj šibek in kratke pameti, je dano, da pride v kristalni grad, v Deveto deželo ali v Indijo Koromandijo.

Tako sem se nekega dne odpravil tja, kjer sem s hriba videl, da se začenja morje.

Najprej je treba skozi mesto, ki ima nešteto ulic in velike hiše. Nič strahu, do obale ne more biti daleč. Na uho mi prihaja lajanje sosedovega Bobija in tako se mi zdi, da sem še vedno na dosegu domačega Klanca.

Ko se pri Rotondi ozrem, je krajček svetivanskega zvonika še lepo tam, kjer mora biti. Sredi malega trga pod Bošketom je platana. V njeni senci kuri pod črnim kotlom ženica, ki prodaja mušole. Do tu sem že bil z očetom, ki mi je razložil, da se iz kotla ne kadi od kostanjev, ampak od poparjenih školjk, ki jih lahko kar tam poješ.

Ženski z mušoli pada zamaščen pramen las prek očesa, z drugim pa gleda mrko kot kak gusar...

Grem naprej. Ulica je širša in tlakovana z velikimi kamnitimi kvadri. Po njej so speljani tiri, po njih peljejo tramvaji. Vem, da je njihova končna postaja pri Sv. Ivanu. Zgubil se torej ne bom, samo lepo ob strani je treba, po pločniku. Tudi če so mi zdaj hiše in ceste neznane, si je treba samo zapomniti tisto veliko drevje: od daleč ga je mogoče videti. Tudi tale spomenik z dolgolasim možem, ki ga obdaja nekaj nagih žensk, mi bo pokazal pot, ko se bom obrnil nazaj iz Devete dežele.

Malo me stisne pri srcu: nič več ne slišim Bobija in tudi domačega zvonika ni videti nikjer. Ampak če sem že tako daleč, je do morja gotovo samo še dva koraka.

Potem se znajdem na robu gromozanske ceste, ki se steguje povprek glede na pot, po kateri prihajam. Na njej je šele pravi vrvež: tramvaji zavijajo na eno in drugo roko, z obeh strani tudi prihajajo in se vračajo v smer, od koder – aha! – sem prišel v mesto. Po tej veliki ulici drvijó avti, vmes kak voz s konjsko vprego, kolesarji, tudi kak ročni voziček. Ljudje postavajo na robu ulice, potem pohitijo čez. Pritaknem se ženskemu krilu in sem kmalu na oni strani...

Tu je izložba z igračami, ne, to so glasbila. Kmalu ob njej še ena z znamkami, potem slaščičarna s tortami, piškoti in kremami na ogled, tik zraven izložba s svetlečim se orodjem. Orodje je zelo lépo, najraje bi imel prav takega... Tu bo gostilna, ker močno diši po vinu. Spet pekarna. Ob vratih dviguje nogo mali pesék, ki se ne zmeni dosti, ko ga pobožam. Zdi se, da ima veliko oprakov.

Dobro je, če gre človek kdaj po svetu. Koliko vsega je v mestu. Oče je rekel, da veliko teh stvari pritovorijo parniki. Ah, kdaj bo že ob morju! Noge so mi lahke in najraje bi stekel – ko bi vedel, kam.

Visoke hiše na vse strani. Spet bo treba sem ali tja. Grem sèm. Dvignem glavo in se ogledujem naokrog. Vse je tako veliko. Prislonim se k izložbi s kolesi in ne vem, kam. Stečem čez ulico, do vogala. Samo okrog njega pogledam. Nič. Same ulice naprej in naprej.

»Do morja moram, potem, z barke, bom imel lep razgled!« skušam ohraniti v svoji glavi trden sklep in cilj. Srce pa je iz najtežjega svinca.

»Lahko bi povedal mami. Morda bi šla z mano tudi čez morje.« Tako razmišljam, čeprav vem, kako težko je prepričati starše, da bi šli kam na kakšno res imenitno reč.

Niti sanja se mi ne, kje sem. Nič ne pomaga jokati. Je, kar je!

Stečem v smer, iz katere se mi zdi, da sem prišel. Ne daleč. Tu gotovo še nisem bil. Neka drevesa so tu, a nobenega kipa z golimi gospodičnami. To sploh ni to. Stečem nazaj. Morda bom tod prišel do morja. Potem, ob morju, se bom dokončno odločil: ali nazaj k hribom nad Sv. Ivanom ali pa . . .

Zdaj mi že gori pod nogami, srce pa mi bije kot lokomotiva in okrog oči se mi nabira mokrota.

»Vien qua, picio. Te se ga perso, povareto?«¹ se je oglasila strašno okrogla, rdečelična ženska.

Naj bežim? Kaj se vtika zdaj tale vame! Do morja grem in basta! se še trmasto držim svojega cilja.

Nisem se dovolj hitro odločil za smer, to je bilo. Ženica me je prijela za roko: »Dove xe tua mama?«²

Molčim, ker imam cmok v grlu. Ne, ne bom zajokal.

»Come te se ciami, bel mio?«³ mi prigovarja šjora in oči se ji bleščijo, kot bi ona ugledala Indijo Koromandijo. Razumel sem jo že toliko, da bi mi rada pomagala, a kako naj ji razložim, da bi rad samo do morja? Ali pa nazaj, domov.

Njene oči so žarele, kot bi v njej gorel ogenj. Kdo od otrok ne pozna takih materinskih strasti, ki se razvnamejo v ženskah ob pogledu na tuji drobiž na cesti. Potem te božajo, poljublajo, te stiskajo v objem. Oh, jej, ubogi jaz!

– Kje si, mama – se je zdaj vdrlo v meni. Naglas pa sem zahlipal samo: »Mama . . .« Tihe solze so mi kapale po licih.

Okrog mene se je nabralo še nekaj odraslih: »Dime, cocolo, chi xe tua mama? Dove te sta . . .?«⁴

Moja mama je moja mama, ne?! Kaj tako sprašujejo. Tudi če bi se takrat spomnil, da ji je ime Eufrazija, kaj bi jim to pomagalo? In kako naj jim povem, kje je moj dom?

»Stago vicin de Claudio . . .«⁵ sem spravil iz sebe. Zdelo se mi je razmeroma modro, da sem jim povedal, da stanuje Klaudio blizu mene, on je Talijan kot oni. Če me pripeljejo do njega, jim – fre – utečem in sem v minuti doma.

Eden od odraslih se zareži, drugi pa zine: »Bisonia ciamar una guardia . . .«⁶

¹ Pridi sem, fantek. Si se zgubil, božec?

² Kje je tvoja mama?

³ Kako se kličeš, zlato moje?

⁴ Povej, srce moje, kdo je tvoja mama? Kje si doma . . .?

⁵ Doma sem blizu Klaudiota . . .

⁶ Treba bo poklicati policaja.

Čisto k tlom sem zlezal. In debela matrona me je že stiskala, me poljubljala in se mi spakovala z materinskim nasmeškom. Za umret.

Ma kaj bojo rekli doma, če se zdaj vrnem z vso to gručo ljudi, ali še huje, z *guardio*! Saj se *guardio* pokliče samo za tiste, ki kradejo ali ki tepejo svoje ženske. –

Obupano se oziram okrog. In nenadoma zagledam v daljavi zeleno pobočje in v njem srčasto belino kamnoloma nad Sv. Ivanom. Nikjer ne more biti še kaj podobnega, kar vidiš samo, ko greš od trgovine ali od maše domov.

»Tam...« zajecijam in pokažem z roko: »...mia casa...«⁷

Od nekod pokličejo neko prodajalko, ki je bila od Sv. Ivana. Pokima, da me je res kdaj videla okrog cerkve. Da ne bo težko najti, kje sem doma.

»Venio anca mi... Povara creatura mia...!«⁸ je cmokala z usti debeluhinja.

»Sta bona, Gigia!«⁹ ji je rekel en suhčen možic, ki mu je iz ust dišalo po vinu.

»Zdaj, ko si ga vsega oblizala, bi ga rada še pojedla, ne...« Tako nekako ji je rekel.

Mene je kar stisnilo pri srcu, da bi to bilo lahko tudi res; saj pravijo, da je v mestu nevarno. Tudi čarovnice gotovo kje živijo in gotovo so tako debele, ker so pojedle Janka in Metko.

Do Sv. Ivana se s tisto punco peljeva kar s tramvajem. Zame ni stroška, ker še ne sežem meter v višino.

Zdaj se počutim odrešenega. Samo da sem daleč od tistega klobčiča ljudi, od tiste babence... Da niso poklicali *guardie*.

Z obema rokama sem se držal dekleta. Od vseh prestanih tegob sem še hlipal. A obenem mi je toliko odleglo, da bi tej muli najraje predlagal, da se poročim z njo... tako sem jo imel v tem trenutku rad. In tudi ona me je očitno že imela rada, ko pa se mi je nasmihala in pogledovala k meni z žarečimi očmi. Kot ženske, ko se jim zgane srce od miline in ljubezni.

»Ta gotovo ne more biti čarovnica, ker je lepa in mlada,« me je prešinilo, ko sem se zavedel, da ima v očeh isti lesk kot tista Gigia tam dol, v peklenškem mestu.

Da bi prišel do morja in potem v Deveto deželo, mi tokrat torej ni bilo dano. Še kak čas bom moral potrpeti doma, kjer nam najmlajša sestra noč in dan para bobniče s svojim jokom.

Ah, bojim se, da se mi nikoli ne posreči do Koromandije! Res smo pri nas trije otroci: dve sestri in jaz. A jaz sem le drugi sin. In čeprav je tudi drugi sin v pravljici kdaj drobcen in smešno nespameten, nikoli ne pride do srečnega cilja. Kvečjemu naleti kdaj na prav prijazno dekle, ki pa nima ne kraljevskega očeta in tudi na poroko z njim ne misli.

Saj je jaz ne bi poročil zaradi kraljestva. Če po pravici povem, bi predvsem rad videl tisti sloviti ognjemet, ki ga v Indiji Koromandiji vedno uprizarjajo ob veselici na koncu pravljice.

ZRAČNE IN VODNE IGRE

V večnih otroških igrah so zajeti vsi principi življenja. Morda pa tudi njegov smisel.

Pri Sv. Ivanu je potreba po kurjavi pobrala tako rekoč vse drevje in o otroških

⁷ Tam... moj dom...

⁸ Grem še jaz... Revček moj mali...

⁹ Pomiri se, Giga...

igriščih še slišali nismo. A kako naj otrok zdravo rase brez gugalnice? Gor-dol, vdih-izdih, zemlja nebo.

Oče nam jo je napravil kar na domačem dvorišču. Obesil jo je na latnik, pa je bilo. Če se je potem vse skupaj majalo sem in tja, prava reč! Saj tudi trte s svojim sokom opletajo v ljudeh, da Bog pomagaj!

Pri nas doma smo pravili tej peklenski napravi *cingelca*, drugi pa *altalena*. Najmanj, kar se ob cingelci zgodi, je prepir: kdo je kdaj na vrsti in kdo čepi predolgo na njej. Vedno se najde tudi razbojnik, ki te tako močno poriva, da se bojiš, da te bo zavrtelo okrog in okrog; in še te žgečka v trebuhu, ti jemlje moč v rokah in ti je na smrt slabo. Sosedovemu Klaudiu, ki je hodil naokrog vedno tako lepo odpravljen, je priletela nekoč cingelca naravnost v usta. Tako je imel celo vrsto mlečnih zob naenkrat zunaj. Zato pa so mu novi zrasli hitro in lepo poravnani.

Očetu, ki je imel naš raus in kaus in jok prav pred oknom delavnice, je bilo tega kmalu zadosti. Snel je cingelco z latnika in na terasi napravil manjšo, samo za nas tri domače.

Seveda sem zganjal tam vse mogoče mojstrovine: ne samo guncanje stoje, kleče, brez rok, tudi sveder in bogve še kaj, kar si človek zmisli, ko je sam in se nima s kom prepirat, kdaj bo na vrsti. Nekoč sem se skušal skupaj s sedalom obrniti okrog osi. Vaja mi je do polovice uspela, potem sem čofnil z glavo navzdol. Priletel sem s temenom na cement in v hipu se mi je ukresalo morje nebeških lučk. Potem črna tema.

Oče, ki je imel tenek posluh, je očitno slišal votli udarec in prišel pogledat. Takrat sem po malem že migal in se skušal pobrati. Obenem sem se čudil, kako da ljudje, ki so se zbrali okrog mene, ne kričijo name. Med seboj se mirno pogovarjajo, kaj da je treba: obkladke z vodo in octom, pravi eden, drugi z vodo in jeskom, tretji vodo z ožedom. Potem so mi čez glavo dali mokro brisačo, ki je dišala po kislu.

Taka je bila moja prva lekcija iz akrobatike, zvezdoslovja in dialektologije.

...

Koles skoraj nismo poznali. Preveč je bilo pri nas vse v klanc, pa tudi je bila taka naprava predragocena za čisti otroški luksuz. Nekoč je od nekod prišel k hiši skiró, *molopatino*, a se po makadamu in kockasti cesti ni obnesel. Veliko bolj so bili v modi doma narejeni dvokolesni vozički iz navadne deske in s kolesci na krogljčne ležaje. Z njimi se je lepo drčalo po cementu, ki je robil cesto na Brandežiji.

Veliko veselja smo imeli z vodo. O potoku, ki je tekel mimo hiše, ni, da bi govoril. Bil je bolj smetnjak kot kaj drugega, čeprav je bilo pri Fogotovih še videti perivnike in kotanje, kje so ženske do nedavna prale. V mojih časih pa so že imeli pri vsaki hiši ornico in leseni perivnik. Večina še ni imela vode v hiši in so si jo hodili z vedri točit k fontani. Voda je pritekla, ko si stopil na železen vzvod.

Koliko smo se ob fontani našpricali in naigrali! In samo stara kozička je bila potrebna, potem smo z njo polnili svoje luže, jezera in morja, ki jih ni bilo težko izgrebsti v ilovnato podlago Klanca.

Najbolj imenitno je bilo seveda dražiti stare ženice, ki so hodile po vodo. V cev smo s kamnom zabili zamašek in potem izza zidka kukali, katero bo doletelo. Nič hudega sluteča žrtev je podstavila *stanjak* in stopila na žebelj. V cevi se je nabiral pritisk, dokler ni – buum! – zagnalo zamašek ob dno vedra. Babenca je poskočila tri metre visoko – pravzaprav so nekatere tudi počenile, ali pa se je katera prijela za srce in drobno jecnila. Šele čez kako minuto se je začel vik: Prekleta mularija brez *kreance!* ... Bom poklicala *guardie* ... Vas tako učijo u šuli?! S'm te vidla, usranc nasramni ... bom ben povedla toji mami ...!

Navadno so nesrečne ženičke *vidle* samo mene. Drugi mulci so se boljše skrili in jo hitreje odbrusili, če je bilo treba. Malo so potarnale pri moji mami, tako, nasplošno: »Kašne jih dela mularija . . . saj bi lahko tudi umrla, če bi imela malo bolj šibko srce . . .!«

Hujših posledic za nas razbojnike ni bilo, tudi zato ne, ker so se pravih mulonov, kakršen je bil recimo Pino, ženice po malem bale. Meni pa tudi niso mogle pripisati, da sem tisti *štarpuon* tako močno zabil v cev: »Morbit špine niti ne doseže, bužec, ko je tako mičken.« je rekla ena.

»In tudi šibek je.« je pristavila moja mama. »Še na cvek ne more pritisnit, da bi kalal vodo.«

Bilo mi je prav, da sem zaradi svoje suhljatosti ostal brez krivde. Malo pa sem bil tudi užaljen: kot da se do korita ne bi dalo zlesti prek zidka nad fontano. Na cvek sem tudi lahko pritisnil, da je voda pritekla: nanj sem prej zložil dva, tri ploščate kamne, pa je bilo!

»Če te ni dosti v hlačah, si moraš pomagat . . .« je rekel ob takem naš oče in dodal, da je bil tudi on kot peresce, še pred prvo vojsko. Ma da je hodil skrivaj cizat mleko pod kravo. Bil je tako mičken, da si je podstavil stolček, da bi z usti segel do vimena. Komaj dobro leto je imel, ko si je tako pomagal.

»Pa kdo ti bo verjel!« je na to zgodbo pristavila mama.

Kar se zamaškov v fontani tiče, pa mi res lahko verjamete: nastavljal sem jih tudi po sedemkrat na dan.

...
Očetu se je verjetno tudi tožilo po vodi. Ob njegovi rojstni Kozji pari je tekkel potok Vrnivec in nedaleč še Vipava. Pri Fakučevih tam zraven pa so imeli celo mogočen mlin.

Iz teh domotožnih spominov se je nekoč lotil rezljanja mlinčka: bilo je v Beli peči blizu Trbiža. Ko mi je bilo šest let, sem tam preživel dolge mesece v reji pri šolskih sestrah, ker bi sicer brez gorskega zraka moja pljuča ne ozdravela. Oče je bil kak teden z mano.

Mlinček je bil imeniten, a tudi kar podoben pravemu mlinu. Kolo je imelo pet dolgih lopat, v katere je zajemalo moč vode in preko zobčenika poganjalo kamne za mletje žita, obenem pa dvigovalo stope, da so lesena kladiva ob padanju phala ječmen. Vse to mi je oče razlagal, kot da je zelo važno, da vem: brez mlina namreč ni ne moke ne kruha –

Mlinček mi je bil všeč, ker so pod curkom vode kladivca tako imenitno šklopotala. Nerodno je bilo samo to, da se nisem mogel z njim po mili volji igrati, ker je bil oče nanj preveč ponosen. Kaj bi ne, ko pa ga je izrezljal le s pomočjo navadne britve.

Doma pri Sv. Ivanu sem ga nekoč le zmaknil z omare in ga nesel preizkušat k naši fontani. Nekaj časa je veselo šklopotal. Potem so mi, mulci hudičevi, iz nevoščljivosti nastavili zamašek in ko je udarilo, je šla ena od lopatic v trske in tudi zobčeniku se je odlomilo nekaj zob.

Oče ni imel nikoli več časa, da bi mlinček popravil . . . Pa kaj, saj se ni bilo kje igrati z njim. Potok ni zaslužil svojega imena niti pod hribom, kjer je primezel na dan. Samo ob dežju je bilo kje toliko tekoče vode, da bi jo lahko speljal v rojo in z roje na mlin. Ob dežju pa nas niso puščali, da bi se igrali zunaj, na prostem. Samo parkrat sem ušel in se sprehajal skozi dež.

Če v potoku ni bilo več sodobne vode, pa na Brandežiji ni manjkalo vetra in burje. Tako je bilo kar brihtno, ko mi je oče naslednje leto, ko sem si zračil pljuča v

Martuljku, izrezljal letalo. Bilo je dvomotorno, ker je imelo na krilih dve leseni frli. Pobarval ga je v srebrno, na rep pa je naslikal slovensko zastavo z rdečo zvezdo.

Letalo je doma nastavil na teraso, kjer se je na železni palici vrtelo in lovilo veter v svoje propelerje. Brnelo je cele noči. In čeprav je šel očetu vsak hrup na živce, je to brenčanje kar prenašal: tako je bil ponosen na svoj izdelek.

Potem je prva burja poščipala letalu krajčke frlic. Tako se je tudi Titovo letalstvo priučilo bolj tihega obnašanja, kakršno se v mestu Trst edino spodobi.

Pri svojem – očetovem letalu nisem mogel kazati svojih spretnosti in talentov. Pravzaprav je bilo kot čuk na palci in sem ga lahko samo gledal. Zato sem se posvetil padalstvu.

Z dežniki smo se spuščali z dva metra visokega zidka pod Pahorjevimi. To ni bilo kar tako, saj se je veliko padal pri tem obrnilo, se potrgalo ali polomilo. Mene, ki sem bil v klapi najlažji, je kar lepo nosilo in obšla me je prava strast do letenja. Nekoč po kosilu, bilo je poleti, ko je vesoljni Sv. Ivan kot običajno počival, sem se spravil na domačo teraso: za to priložnost mi je Boris posodil veliki dežnik svojega nonota. Odprl sem ga in se odgnal. Neslo me je malo postrani in tako sem pristal na pomidorah. Od paradiznikov sem bil prav herojsko krvav in tudi nogo sem si zvil.

Po tem so nam dežnike zaplenili, da nam ne bi prišlo na misel, in bi se spustili še z roba nad kamnolomom Facanoni.

Pogumni smo že bili zadosti, toliko neumni pa ne. Saj so tam pokale mine, in delavci v javi so bili divji kot hudič, če si slučajno lazil tam okrog.

GOSPODIČNA AMALIJA

Na obzorju mojih rosnih let predstavljajo ženske večino odraslih. Moški se čez dan porazgubijo za svojimi opravki: v mestu, na njivah, po delavnicah. Mama, razne tete in botre, sosede, vse so okrog mene in me nenehno ogovarjajo, me učijo pozdravljat, me kregajo, ker sedim v prahu ali na vroči skrli. Ves čas se vtikajo vame! Pa saj so res velike in pomembne.

Največja med njimi je gotovo naša učiteljica, gospodična Amalija. Ko nas, šestletnike, sprejme, da bi nas skozi pet razredov uvajala v svet učenosti, jih ima že preko sedemdeset. Sive lase si pretika z dolgo špilo in ima jantarne oči. Drži se zravnano, nekoliko leseno. Ko nam drug za drugemu nagne glavo in pogleda, če imamo čista ušesa, pa je njena roka mehka.

Je iz podlonjerske učiteljske družine in z avstro-ogrsko predanostjo poklicu, kar pomeni tudi odpoved zakonskemu življenju in lastnim otrokom. Vrsto let prej je učila na Cirilmetodovi šoli, dokler je slovenski pouk še lahko bil. Potem je bila dolgo brez službe, ker ni hotela na dodeljeno mesto daleč v Italijo.

Vse neizživeto zato vlaga v naš šumeči panj.

Meni ne gre vse zlahka: tanko gor, debelo dol. Skoraj vedno s peresca kapne packa, ki jo včasih še obrišem z rokavom črnega predpasnika: saj zato je črn! A packa se razpotegne v zmaja. Njegov rep seže vse do ušesa, ki se mi ves čas viha na spodnjem vogalu strani. Velikokrat me mora gospodična Amalija opomniti, naj ne pišem z nosom in naj se pri poslušanju držim ravno, z rokami na hrbtu.

Poštevanke si ne znam ne predstavljati ne zapomniti. Ko berem, se mi zatika. Pravkar prebrana beseda mi namreč mežika in me s svojimi pomeni vabi k sebi. Ko recitiram pesem na pamet, me obide, da je rima sekira, ki useka med besede, prav tja, kjer se njihovi pomeni trdno držijo za roke...

Mama in gospodična Amalija se kdaj pa kdaj pogovarjata o meni: da sem razstresen, nervozen in šibek, ker sem rojen v konfinaciji. Meni se zdi najhuje to, da ne znam povedati niti svojega rojstnega kraja, ko me n.pr. pri cepljenju sprašujejo po njem. Montecalvo Iripino v provinci Avellino bo obstal v mojem spominu šele na nižji srednji.

Vse se je sčasoma z vajo in mamino pomočjo uredilo. Glede šolskega uspeha sem nekje v sredini.

Nekaj pa potem usodno zaznamuje mojo pot: rdeča račka!

Nekoč sem mami *populil* sto lir iz denarnice: strašno sem si zaželel rdeče račke iz celuloida, ki se je bleščala v izložbi bližnje drogerije. Kupil sem jo in jo skrnil v skladovnico opek na dvorišču. Pa je stvar, ne vem kako, le prišla na dan. Sramota, kesanje, solze.

Ko je gospodična Amalija nekoč dala za domačo nalogo, naj popišemo kako krivico, sem se spomnil nanjo: vsaj k nečemu naj pride prav tisti moj nesrečni nakup. Mama je bezala iz mene, kaj moram povedati najprej, kaj v sredi in kaj pride na konec. Potem še ni zadovoljna s tem, kako je moja zgodba *umazana*. Zato vse sama sestavi na novo, jaz pa moram potem njen spis prepisati v zvezek.

Nič čudnega, če sem moral nalogo prebrati pred razredom. Očitna dvakratna kraja: prvič denarja za račko in drugič še tujega perja! Pri drugi tatvini mi je celo lastna mama držala žakelj. Počutil sem se kot pes na konju.

Res se ni dobro končalo: nalogo sem moral, poln slabe vesti, znova izpisati na poseben list. Učiteljica Amalija jo je še izpopolnila z vejico ali dvema, in že je Rdeča račka romala na nižjo gimnazijo, kjer so izdajali tiskane Literarne vaje. Spis je tam izšel in oče ga je – sramota na sramoto! – na glas prebiral, komurkoli se je v njegovi krojačnici ljubilo poslušati mojo tatinsko zgodbo. Sloves, da sem umetniško rahločuten, se me je potem držal do konca šolanja. Težko se je bilo izogniti spodbujanju in pričakujočim očem: no, da vidimo, kako se je našemu pesniku zapisalo.

Nič posebnega, bi človek rekel. Zato pa je od tedaj v meni sum, da vidijo ljudje travo rasti zato, ker prenapeto poslušajo in gledajo.

Tako sem zašel v srakopersko družčino. Stvar niti v osnovni šoli ne prinaša časti, še manj koristi. Samo zaradi mame in gdč. Amalije skušam biti vlogi kos.

Na začetku poti stoji torej rdeča račka in izvirni greh... Potem pa... No, gotovo tudi Homerja ne bi bilo, če ne bi imel svoje mame in kake gospodične Amalije!

Še nekaj se me je pritaknilo v šolskih klopih pri *gospodični učiteljici*: da se ljudje ne delijo na rdeče in bele, kakor je bilo takrat največ slišati, ampak na Slovence in Taljane. Kdor gre v italijanske šole in zataji svoj jezik, je izdajalec. Italijanske šole so »pokakane« šole, nam z gnevom v glasu izda gdč. Amalija v drugem razredu, ko se je po letu 48 tretjina našega razreda prepisala k italijanskemu pouku. Kominformisti so namreč bobnali, da so slovenske šole titofašistične.

Učiteljica nam je razlagala, kako so nedolgo nazaj pri Sv. Ivanu Taljani topli in ustrahovali ljudi, ker so *ljubili slovensko šolo*, peli svoje pesmi in uporabljali svoj *materni* jezik. Bili so zelo grdi, sama hudobija jih je bila. Kdo bi imel v ustih tak jezik? Kot bi imel v ustih kače. Te kače ga pikajo do srca, ker je lastno mater zatajil.

Pozneje sem zvedel, da je to storil Ivan Cankar. Jaz bi si že zaradi tistih kač kaj takega nikoli ne upal. Svet je bel in črn: mi smo na svetli poluti.

Ob tej strašni zapovedi pa se ni vedno vse izšlo, niti v moji pameti ne. Predvsem sem vedel, da bi ta ali oni oče izgubil občinsko službo, delo pri tramvaju ali železnici, če bi mu sin nosil slovensko ime in hodil v slovensko šolo. Nekateri

otroci so tedne hodili objokani, ker so jih dali v tisto *pokakano* šolo. Samo eden je dosegel, da so ga znova prepisali in se je vrnil k nam.

Nekaj punc in fantov v našem sosedstvu govori trijestinščino, ker so pri njih Italijani, ali vsaj eden od staršev. Sploh ni videti, da bi bili posebno »pokakani«. Samo malo bolj žlobudrjajo in iz nekoliko bolj revnih družin so. Naši Taljani so kar priljudni in mule še bolj zanimive, ker se znajo lepše odpraviti. Ta črni Italijani so torej lahko samo dol pri morju, v uradih, in tisti, ki nosijo uniforme. Seveda v starem mestu, kjer so vsi zelo pokvarjeni.

Včasi še naletiš na takega pokakanca. Kdaj pa kdaj se kateri razkrije na pločniku, v kaki trgovini ali na tramvaju. Nek tak tič je Alenko, ko se je peljala s tramvajem v šolo pri Sv. Jakobu, oklofutal, ker je klepetala po slovensko. Doma smo bili globoko poparjeni ob njenih solzah.

Zato meni niti na misel ne pride, da bi domačim potožil, ko neka gospa pljune name in ko nekoč drugič dobim brco v rit zaradi svojega »maternega« jezika. Do dna duše sem užaljen, ker je nekdo našo svetinjo onesnažil, a kako bi mogla mama ali oče to oprati? Seveda se zato teže otresem tega, da je treba Taljane sovražiti, ker da so vsi po vrsti poredni do nas Slovencev.

Naš oče ne kuha zamere in odpora do Italijanov: pravi nam zgodbe o tem, kako smo živeli kot interniranci na jugu Italije. Vsi *priprosti* ljudje tam so bili prisrčni in so radi pomagali.

Z vsemi je treba živeti, mi polaga na srce mama. A tista mržnja dolgo tiči v meni. Šele daleč od Trsta, ko bom študiral v Ljubljani, se bo v meni zbistrilo glede Italijanov v mojem mestu. Potem mi je tudi italijanščina šla bolje z jezika.

V velikem in zmešanem Trstu sem se zaradi tistih kač dolgo počutil premalo doma. Gospodična Amalija bi kot jaz o rdeči rački lahko kdaj pisala nalogo o črnih kačah.

Pa kaj bi ji delal krivico. Naj najprej v sosednji, italijanski šoli pišejo prosti spis o kuhanih štrukljih in da ni lepo, da jim rečejo *strucolo ščavo*, če se jim že zdi tako dober. Za povrh pa bi lahko zapeli skupaj eno našo, recimo Marko skače, ko se je bodo naučili. In ne samo tisti pripev: *bunda bunda, aj aj ajajaj!*

Gospodična Amalija je še dolgo poučevala. Oblast na šolskem uradu ji ni priznala nekdanjega cirilmetodovega poučevanja in pravice do pokojnine. Če je torej svojo grenkobo in izkušnjo še naprej vsajala v mlade rodove, so si ta *pokakani* Taljani sami krivi.

METO

Večkrat je težko razumeti, kdo je pravzaprav kdo. Otroške oči še ne dojamejo celote, ker ponavadi vidijo le del zgodbe in ne poznajo ne začetka ne konca. Tako se mi je v najlepšo luč postavil Meto Bambič šele, ko je skončal. Takrat mi je tudi postalo jasno, kaj pomeni beseda genij, s katero odrasli na veliko obkladajo umetnike, znanstvenike, državnike in vojskovodje.

Meto je postal v mojih predstavah pravi vzor genija, ko sem po kapljicah izvedel, kako si je organiziral smrt. Šel je v domačo klet in v *kadin*, se pravi umivalnik, natočil par litrov bencina. Nadenj je postavil stolico, da je z nje segel do zanke, ki je visela s trama. V desnem žepu je imel pištolo, v rokah pa vžigalice. Najprej se je nadihal bencinskih hlapov, za pogum in sladko omamo. Potem je zlezal na stolico in vtaknil glavo v zanko: najprej bi ukresnil *čerin*, potem si bo obenem

pognal kroglo v glavo in *cebnil* v stolicu pod sabo. Čisto delo, stoprocentna garancija. In da bo stvar še bolj dokončna umetnina, je Meto prej požrl še dve tubi tabletk za spanje.

Pa ni računal, da se bo zrak v kleti med njegovimi pripravami napolnil z bencinskimi hlapi. Morda je postal tudi zaspan in počasen v gibih... Ko je namreč prasknil z vžigalico, je kratkoma zagrmelo kot v kamnolomu Facanoni. Eksplozija je pretresla trinadstropno hišo, da so se pojavile razpoke vse do drugega nadstropja in je omet na pročelju zgrmel na pločnik. Slava Metu! In večni mir in pokoj, ki si ju je tako zelo želel.

Da je Meto posebno brihten, je bilo jasno že prej: našemu očetu je za šalo na pamet izračunal, koliko je 27.385 krat 597 deljeno 17. Za tak račun je potreboval pet do sedem sekund. Tudi iznajdljiv je bil, saj je odprl doma ekspres popravljavnico ključavnic, likalnikov, radijskih sprejemnikov, zaponk na ženskih torbicah. Lotil se je tudi kovčkov, dežnikov ali stenske ure, če se je kje kaj zalomilo. Verjetno tudi koles in motorjev. V kleti je imel na kupe orodja in vsakovrstne šare, da je v njej poiskal, kar mu je služilo. Če ne, je skočil v staro mesto, kjer je človek v starinarnici lahko kupil nadomestni del za vse na tem svetu.

Lahko bi kupil, že... ko ne bi Meto zapadel čudni strasti. Bil je namreč vsem znan kot kleptomani.

»Mama, kaj je to *kleptomani*?« sem vprašal.

»To je tak človek, ki kot da ima v sebi še nekoga drugega, ki ga sili v krajo. Vse in povsod krade, a brez koristi. Pravi Meto ob tem niti ne ve, kaj dela. Je kot obseden; ampak to je samo taka bolezen... Kot bi bil mesečen.«

Problemov pa imaš, kolikor hočeš, če si kleptomani. In ko si je Meto iskal kje kako tolažbo, je postal alkoholik.

»Mama, kaj je to *alkoholik*?«

Ne vem, kako mi je mama razložila to zavratno bolezen, da je pri tem tudi alkoholik ohranil kaj od svojega dostojanstva. – Kaj pa je to *dostojanstvo*, mama?

In kaj pomeni, če je kdo *mizogin*?

Ja, ker se je tisti čas tudi mizogin pojavil v Trstu: mizogin s popadki sadizma. Sosedje so stikale glave in pripovedovale o tem: *kaku be skuara, ma lih malo je majnkalo*, tudi to ali ono popadel mož, ki je v gneči na tramvaju ali na trgu s šilom zbadal ženske v zadnjice. To je bil slovit *mulo – vespa, fiol d'un can*, o katerem je kmalu začela krožiti celo pesem. Veliko mož je tisti čas z zavistjo spremljalo podvige maščevavca zatiranih moških. Morda ga je kdo tudi posnel, vsaj z buciko. Drugače si nisem znal predstavljati, kako bi lahko kak dan svoje šilo zadiral kar na štirih koncih mesta hkrati, kot so pravile naše *venderigle*.

No, pri sosedah je bilo slišati tudi vzdih olajšanja in tolažbe... da »hvala Bogu! ta *omo-vespa* vsaj ni pošast, ki posiljuje in mori *boge ženske*, kot se to godi v Ameriki. Morbit piči samo tiste, ki se prav nastavljajo s svojo ritjo in pohujšljivo migajo z njo...«

»Bem no, skoraj je žrtvi lahko v ponos, če se ji to primeri. Se pravi, da jo ima lepo okroglo... He he.«

Tako vlečem na ušesa, ko skušam razumeti, kaj pomeni biti *mizogin* in *sadist*.

Bolj razumljivi so mi *hipohondri*. Ko je oče slišal kaj več o kaki bolezni, je namreč takoj začel dobivati značilne znake. Sčasoma pa se je bal s temi občutki k blagemu a tudi surovo odkritemu doktorju Dragiču, ker je ta nekoč našega pacienta najprej pazljivo poslušal, potem kako minuto pomolčal – očetu se je že zdelo, da bo zdaj kapnila smrtna diagnoza – potem pa zateglo in počasi razsodil: »Maa, znaaš Joofeež... de sii proou enaa moonaa...«

Seveda mu je potem dal kak sirup za živce ali za prebavo. Oče je doma poparjeno, pa tudi v smehu pripovedoval o tej Dragičevi sodbi. Gotovo se mu je zdel izraz *mona* v ustih zdravnika nekaj posebnega in zabaven. Pristavil pa je kljub temu: »Ampak tudi Dragič se lahko zmoti, ne...«

»Ti si navaden hipohonder...« je mama mimogrede tvegala učeno besedo in enostavno diagnozo.

Ampak kakšni so šele ekstra hipohondri, če je oče navaden hipohonder?

Da sem jaz nepoboljšljiv *piroman*, mi je zrekel sosed, ki sem mu večkrat podtaknil ogenj v dračje ali k suhi travi, ki je z njegovega vrta silila na Klanc.

A biti *kleptomani*, kot genialni Meto, ne, to je bilo silno redko. Verjetno so večino drugih kar na hitro spravljali v zapore. Meto si je pravi čas preskrbel zdravniško spričevalo, da se je z njim izmazal. Saj sem rekel, da je bil genij.

Pri Sv. Ivanu so njegovo bolezen vsi poznali. Ko mu je oče v baru pri cerkvi nekoč plačal kavo – »*Corretto con Stock!*« je Meto pri naročanju pokazal gosposki okus in alkoholno razvado, – sem na lastne oči videl, kako mu je postrežnica kar sama nasula sladkorja in pomešala z žličko.

»Mi je odnesel že preveč žličk, ta *šjor!*« je pokomentirala.

Ljudje so vedeli povedat še o vrsti drugih njegovih *monad*. Recimo tisto, ko mu je pri ekspres popravilu delalo zapiralo na torbici preveč preglavic. Pa je šel na pokopališče k Sv. Ani in ofulil najprimernejšo torbico kaki užaloščeni vdovi in snel z nje zapiralo.

»Hopla, gospa! – pa je vaša torbica kot nova!« je Meto *ekspres* dostavil klientki svoje delo na dom.

Meni je nekoč prinesel v dar velik lesen kamion. Navdušeno sem ga preizkušal in se z njim spuščal po bregu, ko je priteklo oče in mi ga vzel: »To je ukradeno.« je na kratko razložil. Jaz pa v jok.

»Če ne gre Meto v zapor, ker je kleptomani, grejo pa v *pržon* tisti, ki tako ukradeno blago vzamejo in rabijo,« mi je potem razložila mama.

Oče je kamion, ki ga Meto ni hotel odnesti nikamor nazaj, postavil na zidek na Klancu: »Naj ga odnese *k vsem bogam*, kdor če!« si je oče tako umil roke.

S kamionom se je na mojo veliko žalost veselil kdovekdo kdovekje: zanj je bil najden in ne več ukraden!

Meto pa je ta čas izmaknil očetu v delavnici krpo za likanje, da se je očetu hotelo zmešat, ko jo je iskal. Pa se je kmalu potolažil. In ko je prišel Meto drugič naokrog, se je rad z njim razgovoril, saj je bil Meto izobražen in razumen, da malo takih. A držal se je tehnike, fizike in kar je takega. Politika in zgodovina ga nista zanimali: o ljudeh ni nikoli govoril, ne dobro ne slabo. Bil je pravi gospod, samo nekoliko skrivnosten in čuden. Zato bi kar verjel, kar so govorili ljudje: da ga je prek zdrave pameti spravilo gosposko dekle, ki ga je, ko ji je že v zrelih letih dvoril, zavrnela. Malo se je z njim poigravala, ob tem pa si spletla gnezdo z drugim, neznosno pustim povprečnejem.

Kot miš iz moke, tako je moral gledati genij Meto takrat, ko se je znašel v ponvi mične gospodične in se pekel v šmiru ljubezni.

Tudi takrat, ko ni utegnil več sprožiti pištole in brcniti stola pod zanko, je gotovo belo pogledal: kot miš iz moke.

RADIČ V POSTELJI

Meto je imel brata Milkota in ta brat tudi ni bil kar tako. Risal je tako z desno kot levo roko, včasih tudi z obema skupaj. Tudi on je seveda genij. Še več, umetnik in genij. O tem dosti pove iznajdba, ko je po bratovi eksplozivni smrti izrabil razpoko v zidu in jo razširil po meri svojega telesa. Skozi to škrbino je tako najenostavneje zlezel iz svojega stanovanja v bratovo, s katerim je zdaj tudi razpolagal.

Pa saj je gospod Bambič kot vsestranska oseba take prostore in prehode zelo potreboval. Za vsakega od svojih talentov je moral imeti poseben prostor. Enega za slikarski atelje, enega za živeti, enega za pisanje kritik in člankov in enega za svoje iznajdbe. Teh ni malo registriral pri kraljevskem patentnem uradu v Londonu. Če je bil Milko s svojo genialnostjo v življenju kaj bolj zadovoljen kot brat Meto, pa ne vem. Stalnih zvez in obvez do ženske se je na primer bal kot hudič križa. Gotovo je imel pred očmi bratovo ljubezensko nesrečo, še bolj pa hudo pokoro svojega očeta. Ta je namreč pod vplivom medenih oči neke ruske plesalke nekemu fičfiriču jamčil pri posojilu. Tako je cvetoče trgovsko podjetje prišlo po prvi vojni na boben...

Nekoč se naš oče domisli, da bi me Bambič portretiral. Tri ali štiri dni sem poziral, oče pa sproti komentiral: to je bolj podobno, to manj. Gospod Bambič se seveda ujezi, ker da šestleten otrok še nima značaja in tudi značilnih potez ne. Jaz sem bil od tistega ždenja ure in ure v očetovi sprejemnici tudi že na koncu z živci: zdaj pa pravi nekdo, da nimam značaja! Seveda sem se od fote zjokal.

Bambič je potem odnesel portret domov in tam v miru dodelal obraz počlovečenega vrabca. Napol je meni podoben, napol pa samemu umetniku.

»Malo preveč mehkužno gleda in tudi te meglice v ozadju so brez potrebe,« je bil oče netakten. Milko Bambič je samo globoko vzdihnil kot vsak nerazumljen umetnik.

A naslednjič, ko je ob kakem prazniku ali rojstnem dnevu spet z nami pri kosilu, kljub temu vzame pero in papir in nariše, kar bi nam otrokom bilo v veselje: Indijance, Stare Slovane in Iztoka v ovčjih kožah. V nekaj sekundah pričara tudi sestro Milico, kako se dere in potaplja svet s solzami. Kot živa. Čudno, da jo je tako zadel, saj ima šele leto in pol. Zdi se, da se poteze značaja ob sitnobi pokažejo bolj zgodaj.

Nekoč me je gospod Bambič skušal hipnotizirati, ker je tudi o tem, kot o spiritizmu, veliko vedel in svoj čas veliko vadil. Hotel je, da bi zaspal. Toliko se je mučil, da bi mu jaz na koncu še rad ustregel. Saj sem videl, da mu gre bolj za princip kot za ugled. Naj se vržem po tleh? Naj samo zaprem oči in povegnem glavo? Moram tudi hropsti in smrčati? Saj sploh ne vem, kako spim!

Potem se spomnim, da je gospod Bambič rekel, kako taki kot jaz še nimajo značaja. Pa se nalašč zastrmim vanj z očmi kot zajec. Skoraj skoraj bi on zakinkal v hipnozo...

Ampak gospod Bambič ne zna samo to. Tudi sedem jezikov govori in na violino igra – a le sam zase. S temi stvarmi, kot tudi s hipnozo in spiritizmom, samo uri svojo umetniško dušo, ki mora biti gibčna in s hudičem v zvezi.

Da bi mu bil tudi na zunaj podoben, pride nekoč naokrog z brčicami, z belimi rokavicami in sprehajalno, ki je imela ročaj iz črne ebenovine. Ko mi razloži, da ima vsak pravi umetnik veliko diaboličnega v sebi, bi mu kar verjel, če bi vedel, kaj je to.

Naš oče mu takrat omeni, da se tudi Charlot ne loči od polcilindra, rokavic in

paličice... S tem seveda ni mislil Bambiča užalit. Charlyja Chaplina je namreč nadvse visoko cenil. Tudi Bambič mu tega ni zameril: tak ugled je užival Charlot!

Bambič pa ni izumil samo treh src in palčkov na etiketi Radenske, za kar bi mu moralo zdravilišče odšteti po liro avtorskih pravic od steklenice – »Pa so, ti hudiči – pozabili, kdo jim je njihovo prezračeno vodo spremenil v visoko cenjeno blago...! Nekoč jih bo Bambič tožil, če se bo le spremenil režim... Ali če bo potrebovali še kak moj patent.«

Izum super lahke puške, na primer. Manj kot pol kile bi tehtala, in z njo bi partizani veliko bolj daleč in hitreje tekli. Seveda jo je kot narodnjak najprej ponudil našim, se pravi Jugoslovanom...

»Ti naši tiči nimajo več smisla za tako, odkar so pod vplivom Rusov... Zdaj sanjajo o katjušah, raketah, tankih. Partizanstvo se jim zdi preveč *ordnar*,« je tožil naš izumitelj.

Iznašel je tudi pisalni stroj v obliki harmonike: za dve roki in s pol tipk manj, seveda. Odkril je način večbarvnega tiska brez posebnih matric. Pa svinčnik, ki piše in radira na istem koncu. Kemično pisalo, ki riše v dvanajstih barvah.

Nekaj vzorcev teh stvari je izdelal in nam prinesel kazat: »S tem bom prej ali slej bogat. Veš, Jožef, koliko je to, če dobim po liro od vsakega svinčnika? Najmanj dvesto milijonov v treh letih. Amerikanci bi to znali prodajat.«

Pa se noben podjetnik ni odločil za Bambičev patent. *Afar* in kupčija sta jim bila na nosu, denar je ležal na cesti, oni pa nič!

Veliko novotarij in receptov je vnesel Bambič tudi na področje prehrane. Preštudiral je potrebe po beljakovinah, vitaminih in rudninah in sestavljal zgoščene brložge, v glavnem surove, ki so bile *idealne* glede na potrebe človeka v rasti, ko močno dela ali ko samo poležuje. Ponosno je to kdaj demonstriral z jedmi, ki jih je mama nosila na mizo: v juho je vлил pol kozarca vina, dodal radič, krompir v kozici, špinačo, malo sira, kak koren, peteršilj. Potem je to oblodo nedoločljive barve in očitno nagnusnega okusa še zmagoslavno jedel.

»Zakaj bi moral želodec mešati stvari, če jih lahko prej, na krožniku *integriramo*,« je razlagal svoj kuharski izum gospod Bambič.

Takrat je moja mama ob vsem rešpektu do umetnikov marščila čelo in zgubljala živce. Kaj bi ne, ko pa se je zaradi gosta posebej trudila, da bi vsaka jed imela spodoben videz in okus.

Najgenialnejši se mi zdi Bambičev izum, ki ga izkorišča in ljubosumno skriva na lastnem vrtu. Tam ima staro železno posteljo in na njej v nekakšnem nizkem zaboju goji radič, da ga lahko kar sede žanje. Pa to ni še nič. Pod posteljo, za mrežo, goji kokoš, ki mu nese jajca za v radič. In ko se njeni iztrebki odsmrajajo, *avtomatično* napajajo po zraku koreninice radiča nad sabo. In tudi to še ni vse. Noge postelje je Bambič vtaknil v konzervne škatle, v katerih je združena tekočina. Tako mravlje ali druge žuželke ne morejo do viseče lehe radiča. Če to ni genialnost!

Ko imam šest let, moram zaradi slepiča v bolnico. Ko zagledam postelje na koleščkih, zažarim: »To moram povedati gospodu Bambiču! Tako posteljo bi zapeljali naravnost na trg: prodajaš, medtem pa sproti rase radič in nosi kokoš sveža jajca.«

Tudi jaz, kar zadeva genialnost, sem namreč dobro obdarjen.

Naš oče je o genijih rekel, da so na žalost zelo nepraktični. Predvsem pa jih, kot vsakega preroka, ne njihov čas ne domači kraj nikoli ne pripoznata. Zato so tako zagrenjeni in osamljeni.

Seveda se je to vtisnilo v mojo pamet in zato odtlej skrivam svoje talente. Najprej bom z bogatel in postal kaj važnega, potem pa potegnem še svojo genialnost

iz žepa! Za nič na svetu ne bi tvegala, da me mularija na Klancu odfrčne, češ da sem važen in čuden.

... Pa čeprav sem že potuhtal način, kako bi človek živel brez hrane: v popek bi iz škatlice za pasom po cevki lezle vanj kalorije, kot nekakšne kvasnice. Vitamine pa bi lizal kot sladoled.